

Поїзд-привид із черепом Гоголя уже 20 років «мандрує» сторінками нашої і зарубіжної преси

1 квітня – день народження Миколи Гоголя. Однак не лише його життя, а й сама смерть завжди були оповиті ореолом містики. Писали, що він не помер, а заснув летаргічним сном, з тим прокинувся і хотів вибратися з труни.. І що похований був без голви, і що череп убрали під час перепоховання... То що тут реальність, а що міф?

Віталій СКОБЕЛЬСЬКИЙ

Тунель, оповитий туманом...

Нещодавно одна поважна київська газета надрукувала чергову «сенсацію», яку, щоправда, за останні 20 літ доводилося читати в різних виданнях не раз.

«Поїзд-привид, який уже сотню років «гуляє» по світу, несе дедалі нові нещастя...» А все тому, мовляв, що в цьому загадковому поїзді «подорожує»... череп Гоголя! Почалася ця страшна катавасія ще 1911 року, коли від вокзалу в Римі відійшов потяг «поза розкладом», на якому вирушили в поїзд місцеві багатії. Поїзд уже наближався до тунелю, як раптом його оповив густий туман і... з другого боку він так більше й не з'явився. Врятувалися лише двоє, які завбачливо вистрибнули напередодні...

А де поділися інші? Нібито «хтось колись» бачив документи, що буцімто ще за... 70 років до цього десь у Мексиці звідкись узялися більш як сотня італійців, котрі доводили, що приїхали сюди... на поїзді з Риму. Звісно, вся компанія невдовзі опинилася у психушці. З приводу цього, мовляв, є навіть записи якогось місцевого психіатра. А вчені висували версію, що поїзду вдалося в якийсь спосіб пронизати час. Відтоді його й «бачать» у різних кінцях світу.

Посмертна маска М. Гоголя

Завбачливі італійці тунель замурували. Аби не поглинув іще парочку поїздів!

Академіка Лещатого більше ніхто не бачив...

Як у поїзді-привиді опинився череп Гоголя, невідомо. Але він там комусь потрібен. Бо якби в поїзді був череп Діккенса, то важко було б вмотивувати регулярні «рейси» страшного поїзда Україною. А так є привід: Гоголь любив батьківщину, отож і череп його тягло туди ж...

Цитуємо згадану газету: «Вперше його побачили в 1955 році в районі Балаклави. Причому з'явився потяг на залізничному насипі, з якого давно були зняті рейки, а потім перейшов на магістральний шлях. При цьому самі собою перевелися стрілки. А буквально через кілька годин у бухті вибухнув лінкор «Новоросійськ». Спогади про цю примару, записані зі слів станційного доглядача Петра Григоровича Устименка, що чергував у ніч на 29 жовтня 1955 року на залізничному переїзді перед Балаклавою, збереглися в записах письменника-мариніста Миколи Черкашина, який через 33 роки (1988) збирав у Севастополі відомості про загибель лінкора. У 1980-х поїзд не раз з'являвся на залізницях Московської області й навіть у метрополітені, а потім повернувся в Україну...».

Якщо взяти до уваги, що за однією з версій «Новоросійськ» (колишній флагман італійського флоту «Юлій Цезар») могли підірвати італійські диверсанти, то вони могли й приїхати саме на тому поїзді! Одне слово, загнuzдано дуже круто.

Та й бід, як з'ясувалося, поїзд-привид натворив в Україні немало. Приміром, напередодні Чорнобильської катастрофи його бачили на «станціях Солнцево і Новоукраїнка Київської

залізниці». До слова сказати, станції Солнцево, як і самої Київської залізниці (якщо не рахувати дитячу) в нас нема, але це так, деталі. АЕС же вибухнула!

Не зміг поїзд-привид «об'їхати» й таку подію, як розпад СРСР. Уже влітку 1991-го «він уперше пройшов повз станцію Заваличі в Полтавській області на переїзді чергової Олени Спиридонівни Чебрець. Потяг із наглухо закритими шторами, відчиненими дверцятами і порожньою кабіною машиніста рухався безшумно, давлучи місцевих курей...».

Звісно, втрата безневинних курей не могла не сколихнути місцеву громадськість. Докотилося аж до Києва! І от уже за справу береться «представник комісії з розслідування аномальних явищ Академії наук України» Василь Лещатий (у деяких публікаціях його називають «академіком»). Лещатий вирахував алгоритм появи поїзда-привида й 25 серпня 1991 року підстеріг його поблизу тих же Заваличів... «Академіку Лещатому вдалося навіть скочити на одну зі сходинок останнього вагона і... більше його ніхто не бачив».

Утім, ніхто не бачив і Заваличів – на Полтавщині не було й нема ані такої станції, ані полустанку. І ніхто й ніколи не чув в Академії наук про «академіка Лещатого». Проте так само «зникали» всі, хто бодай раз бачив таємничий поїзд-привид.

Отже, маємо справу з типовою містифікацією, на якій такий багатий був початок 1990-х.

А що ж було насправді?

«В полном присутствии здравого рассудка...»

Можливо, поштовхом до містифікацій стала перша глава «Вибраних місць із листування з друзями»: «Находясь в полном присутствии памяти и здравого рассудка, излагаю здесь мою последнюю волю. Завещаю тела моего не погребать до тех пор, пока не покажутся явные признаки разложения... Упоминаю об этом потому, что уже во время самой болезни находили на меня минуты жизненного онемения, сердце и пульс переставали биться...». Ці рядки та страшні оповідки, що з'явилися після перепоховання праху Гоголя в 1931 році (і про подряпану зсередини кришку труни, і про те, що нібито скелет «лежав» на боці, і що черепа не було),

Первісний вигляд могили М. Гоголя

й породили свого часу жахливі чутки, що письменника поховали живцем.

Легенда ця не підтверджується жодними доказами. Однак вона вперто живе й донині. Втім, одна загадкова історія таки трапилася. Коли влітку 1931 року Данилов монастир у Москві радянська влада «приватизувала» й вирішила передати під школу-інтернат для неповнолітніх злочинців, ліквідували і монастирське кладовище. З нього пе-

ренесли прах лише трьох людей — самого Гоголя, поетів Олексія Хомякова та Миколи Язикового.

Ось тоді і з'ясувалося, що в труні Гоголя нема... черепа! Це засвідчують і деякі учасники перепоховання (для цього було створено спеціальну комісію Спілки письменників). Професор Літінституту Володимир Лідін у спогадах «Перенесення праху Гоголя» писав: «Коли могилу розкопали, з'ясувалося, що труна перебуває в цегляному склепі, який виявився доволі міцним. Роботи затягнулись, і вже почало сутеніти, коли добралися нарешті до труни. Верхні її дошки прогнили, але бокові з металічними кутами і ручками та частково вцілілим голубувато-ліловим позументом були цілі. Черепа в труні не виявилися, і останки Гоголя починалися з шийних хребців. Скелет був під сюртуком, уціліла навіть нижня білизна з гудзиками, на ногах були черевики на дуже високих підборах, що дало змогу зробити висновок про невисокий зріст Гоголя. Коли і за яких обставин сщез череп Гоголя, залишається загадкою. На жаль, сфотографувати я не зміг, бо вже сутеніло, а вранці останки перевезли на кладовище Новодівичого монастиря, де їх і було віддано землі».

Лідін пише, що взяв собі маленький шматочок сюртука Гоголя, який було вплетено потім у футляр видання «Мертвих душ» для професорської бібліотеки. Дещо прихопили «на пам'ять» й інші письменники, а Всеволод Іванов нібито — ціле ребро... Чи міг хтось у цій ситуації «заникати» й череп? Навряд. Хоча дослідники й цю версію також припускають.

А за іншою, череп міг пропасти ще 1909-го, коли на честь 100-річчя від дня народження письменника проводили реставрацію його могили. Дехто з дослідників (зокрема, Лідін) стверджує, що його тоді «приватизував» московський колекціонер Олексій Бахрушин — засновник Театрального музею в Москві. Він, мовляв, і підговорив працівників кладовища під час реставрації могили таємно розкопати її та викрасти череп... Лідін стверджує, що череп Гоголя зберігався-таки у Бахрушинському музеї, де, до речі, був і череп іще одного відомого полтавця — актора Миколи Щепкіна.

Класик і Берліоз

Дехто каже, що все могло трапитися ще під час... похорону письменника. Цю версію називають «булгаковською». Адже в романі «Майстер і Маргарита» Михайло Булгаков пише про літератора Берліоза, в якого на похороні крадуть голову. А роман писався саме в ті роки, коли відбулося й перепоховання Гоголя.

Варто згадати й таку дивину. Виявляється, камінь із могили Гоголя (у 1931 році там поставили надгробний пам'ятник) з часом викупила... вдова Булгакова Олена Сергіївна. І теж містика! Якось Булгаков розповів дружині, що йому наснився Гоголь, який ляв Булгакова за його твори. Той почав виправдовуватися й сказав Гоголю незрозумілу фразу: укрити його своєю... гранітною шинеллю. Сам Булгаков так і не зміг розгадати смисл цієї фрази. Це стало зрозумілим його вдові лише через багато років після смерті письменника! Довго на могилі Булгакова не було пам'ятника. Якось Олена Сергіївна зайшла до кладовищенської майстерні й побачила оригінальний гранітний надгробок. Їй сказали, що це надгробок з могили Гоголя... Його колись зняли, поставили пам'ятник, а камінь лишився. Олена Сергіївна викупила його й невдовзі «гранітна шинель» справді відкрила Булгакова.

До 200-річчя Гоголя російський уряд вирішив повернути його могилі первісний вигляд. 2009 року чудовий надгробний пам'ятник роботи Миколи Томського з написом «Великому художнику слова від уряду Радянського Союзу» замінили на камінь з хрестом. Могила Булгакова не чіпали, знайшли інший, схожий камінь. А загалом вийшло гірше, ніж було.

Фото з архіву автора.

Такий вигляд могила мала до 2009 року